

Bog anmeldelse: Heden

Hans Jørgen Degn: Heden.
Aarhus Universitetsforlag, hardback 272 s. (300 kr inkl. e-bog, 200 kr for e-bog).

Af *Karsten Laursen*

Denne forfatter har noget på hjerte. Han brænder for heden. Hans Jørgen Degn ved, hvad han skriver om. Han har haft hænderne dybt nede i hedens DNA, siden han i 1973 lavede en undersøgelse af en af hedens nok mest prominente beboere, urfluglen. Den gang var der 200 spillede kokke, som er betegnelsen for urfluglens hanner. Hvordan det derefter er gået med heden og urfluglen, omhandler denne bog. Siden blev forfatteren ansat som biolog ved Amtsfredningsinspektoratet i Ringkøbing Amt, som på det tidspunkt forvaltede hovedparten af landets heder. Her havde han rig mulighed for at sætte sig grundigt ind i hedens natur, og hvad der var forudsætningerne for at vedligeholde den. Han fremhæver, at for at pleje hedearealerne er det vigtigt, at der er et samspil mellem viden baseret på undersøgelser og erfaringer fra det praktiske arbejde. Dette samspil er i de senere år efter forfatterens opfattelse ikke til stede.

Bogen giver en grundig beskrivelse af heden, som den så ud for 100 år siden, og hvordan udviklingen har været frem til i dag. Med urfluglen som eksempel beskrives denne udvikling ganske godt. Arten var vidt udbredt i Vest- og Nordjylland, og selv om der ikke ligger optællinger fra den tid, så dækker Steen Steensens Blichers beskrivelse fra 1830'erne udmærket, hvor almindelig urfluglen var. Blicher beskriver urfuglejakten på samme ligefremme måde som han beskriver jagten på hare og vildand (gråand). Hvor mange urfugle der kan skydes på en dag, og hvordan man får det største udbytte. Sagt på en anden måde, så var urfluglen dengang en ganske almindelig vildtart på linje med andre arter. Omkring 1940 blev forårsbestanden opgjort til 2.400 fugle i et betydeligt mindre område. Og i 1999 står der lakonisk i en artikel i Berlingske Tidende: 'I år har ingen set en levende urfugl'.

Opdyrkning og tilplantning af hederne har reduceret urfluglens levesteder drastisk, og med den er fulgt mange af de karakteristiske arter, der ligeledes er knyttet til

heden. Men selv efter at flere af de store heder blev fredet i 1960'erne og 1970'erne, og ændring af heder større end 5 ha blev forbudt i 1984, hjalp det ikke. Der er modstandere med langt større kræfter på spil.

Det er klimaændringer og nedfald af kvælstof fra luften, der gør livet surt for hederne. I en tid, hvor klimaændringer sættes på dagsordenen af flere politiske partier og negligeres af andre, kan en simpel figur i bogen vise, at det stort set er gået som FN's klimapanel har forudsagt: at mængden af nedbør i Danmark er steget, og at der falder omkring 300 mm mere om året end for godt 100 år siden. Dertil kommer at nedfald af kvælstof fra luften er steget siden 1900 fra ca. 4 til 15 kg/ha i 1980. Denne cocktail af øget nedbør og kvælstof slår benene væk under de traditionelle hedeplanter og fremmer en tilgroning med græsarter og opvækst af fyrretræer.

Og tilgroningen går stærkt. Der gives flere eksempler fra bl.a. Nørholm Hede nordøst for Varde, hvor nu 70 % er dækket af nåletræer, og på Randbøl Hede, vest for Vejle, hvor græsarten Blåtop dækker hovedparten af heden. Forfatteren gennemgår en række officielle rapporter fra Naturstyrelsen og universiteterne og påviser flere forhold, som efter hans opfattelse er forkerte, og som ikke stemmer overens med det, der sker ude i naturen. Ikke alle forhold skal nævnes, men til forfatterens store forundring har både Nørholm Hede og Randbøl Hede fået betegnelsen 'god naturtilstand' i offentlige rapporter. Med sit indgående kendskab til disse heder sætter forfatteren spørgsmålstegn ved denne vurdering og mener, at den er direkte vildledende. Ligeledes sættes der spørgsmålstegn ved opgørelsen af det samlede areal af klokkelyg-heder i Danmark. Arealet af hederne kan gøres henholdsvis større eller mindre alt efter hvilken definition, der bruges. Forfatteren påviser at det officielle areal af de danske klokkelyg-heder som indrapporteres til EU er vokset i de senere år, fordi definitionen af denne type er ændret undervejs. Hvilket er det modsatte af den reelle udvikling.

Ikke en fugl og ikke en fisk har fået det

dårligere, udtalte en tidligere statsminister. Hvis han dermed mente, at naturen ikke havde lidt skade, kan han umuligt have lyttet til Hans Jørgen Degn. Heden har fået det dårligere af naturlige årsager, men dertil kommer, at der ikke er politisk vilje eller administrative muskler til at pleje denne naturtype ordentligt. For at plejen skal lykkes, skal heden afbrændes eller det øverste lag af dødt materiale skal afskrælles. For her ligger en del af de næringsstoffer, som skal fjernes for at vedligeholde heden. Den er nemlig fra gammel tid et plante-samfund, der er knyttet til næringsfattige arealer. Det, der skal gøres er på moderne vis, at efterligne de tidligere hedebonde driftsmetoder, som har været praktiseret i hundredvis af år. Forfatteren går derfor stærkt i rette med moderne pleje-luner, som græsning og rewilding. De metoder hjælper efter hans opfattelse ikke og holder ikke græsser og opvækst af fyrretræer nede.

Bogen er værd at læse for alle med interesse for denne specielle og for mange mennesker spændende natur og måske især for dem, som forvalter disse arealer. Den er krydret med mange gode fotos og grafer som illustrerer og understøtter beskrivelserne af hedens udvikling. Teksten er letlæselig, til tider noget tør, og sine steder letantændelig, hvor forfatteren går tæt på forskere, som giver udtryk for en anden opfattelse af, hvad der er til hedens bedste. Dette er sikkert ikke uden grund, og som det flere steder gøres opmærksom på, 'er der plads til betydelige forbedringer'.

Steen Stensen Blicher beskrev den vidstrakte hede og gjorde den kendt blandt store dele af befolkningen, og flere kunstnere og lærde tog den lange tur til Jylland for at opleve hedens storhed. Forfatteren vil gerne gå i Blichers fodspor og fremvise vidstrakte åbne heder med en violet-blomstrende hedelyng, så langt øjet rækker, men den vandring kan let blive en vandring gennem græs- og skovlandskaber, for der er næppe politisk og økonomisk vilje til at bruge de nødvendige midler til at vedligeholde de danske heder.